

"אם בחוקותי תלכו - ונתתי גשמיכם בעתם"

ביאור נשגב של ה"קדושת לוי" והרבי ר' בונים זי"ע על תפלתם של "הולכי דרכים" לעומת "עוברי דרכים"

הן אמת שלכאורה מצינו תשובה ברורה לשאלה זו, על פי מה שהפליגו חכמינו ז"ל בענין מעלת יום ירידת הגשמים באומרם (תענית ז.): "גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה". הרי מבואר שיש השוואה בין יום הגשמים למתן תורה, ולכן השכר על עסק התורה הוא ירידת הגשמים, אבל הרי גם מאמר זה הוא בבחינת חידה סתימה שצריך ביאור, איך יעלה על הדעת להשוות בין ירידת הגשמים שהיא דבר גשמי למתן תורה שהיא דבר רוחני.

מחו הנפלא של רבי חנינא בן דוסא כשהלך בדרך להתפלל על עצירת הגשמים

פתח דברינו יאיר לבאר כל זה על פי דברות קדשו של ה"יטב לב" (פרשת וישלח ד"ה או יאמר ויאמר נסעה ונלכה) שמפרש מקרא זה בפרשת בחוקותי כמין חומר, על פי הקדמה יקרה מאירת עינים שהביא בשם הרב הקדוש רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע [יש לציין כי פירוש נשגב זה לא נזכר ב"קדושת לוי", וכמדומני שה"יטב לב" הוא הראשון שהביא פירוש זה בשמו], אשר דיבר בקדשו לבאר מה ששנינו בגמרא (תענית כד:):

"רבי חנינא בן דוסא הוה קא אזיל באורחא [היה מהלך בדרך], אתא מיטרא [ירדו גשמים], אמר לפניו רבנו של עולם כל העולם כולו בנחת וחנינא בצער, פסק מיטרא [פסקו הגשמים], כי מטא לביתיה אמר לפניו רבנו של עולם כל העולם כולו בצער [על הפסקת הגשמים] וחנינא בנחת, אתא מיטרא [ירדו שוב הגשמים]."

לקראת שבת קודש הבאה עלינו לטובה שהקריאה היא בשתי הפרשיות בהר-בחוקותי, דבר בעתו מה טוב להתבונן בשכר שהקב"ה מבטיח לעמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים, ירידת הגשמים בעתם ושפע של מזון שתצמיח הארץ, כמו שכתוב בתחילת פרשת בחוקותי (ויקרא כו-ג):

"אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם, ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו, והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע ואכלתם לחמכם לשובע וישבתם לבטח בארצכם, ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד".

ופירש רש"י: "אם בחוקותי תלכו, יכול זה קיום המצוות, כשהוא אומר 'ואת מצוותי תשמרו' הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים אם בחוקותי תלכו, שתהיו עמלים בתורה. ואת מצוותי תשמרו, הווי עמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים, כמו שנאמר (דברים ה-א) ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם. ונתתי גשמיכם בעתם, בשעה שאין דרך בני אדם לצאת כגון בלילי שבתות".

גלוי וידוע כלל גדול שהקב"ה משלם שכר מדה כנגד מדה, כמו ששנינו בגמרא (מגילה יב:): "במדה שאדם מודד בה מודדין לו". הנה כי כן צריך ביאור מהו השכר מדה כנגד מדה על "אם בחוקותי תלכו", שתהיו עמלים בתורה, "ואת מצוותי תשמרו", על מנת לשמור ולקיים, "ונתתי גשמיכם בעתם", בלילי שבתות בשעה שאין האדם מסתובב ברחוב.

ונראה להעיר כי בספר "שמחת ישראל" במערכת "מאמרי שמחה" (אות 10) הביא פירוש זה בשם הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע במעשה שהיה:

פעם אחת הלך הרה"ק הרבי ר' בונם לטייל מחוץ לעיר, והתלווה אליו תלמידו הרה"ק מקאצק זי"ע, ובהליכתם התחיל לרדת גשם שוטף, והתפלל הרבי ר' בונם שיפסק הגשם. שאלו הרה"ק מקאצק הלא מובא בגמרא שהכהן גדול התפלל ביום הכיפורים "ואל יכנס לפניך תפלת עוברי דרכים".

השיב לו הרבי ר' בונם, שיש הבדל גדול בין "עוברי דרכים" ובין "הולכי דרכים", "עוברי דרכים" הם אנשים העוברים ממקום למקום, שכל מטרתם היא רק להגיע למחוז חפצם, ואם היו יכולים לפרוח באויר כדי להימנע מטלטול הדרך היו שמחים יותר, אנשים כאלו הם בגדר "עוברי דרכים" ועליהם התפלל הכהן גדול "ואל יכנס לפניך תפלת עוברי דרכים".

אבל "הולכי דרכים" הם אלו שמתכוונים לדרך עצמה, וכל פסיעה ופסיעה חשובה בעיניהם, מפאת אמונתם ועבודתם שהם צריכים לתקן ניצוצי קדושה בדרך, ועליהם לא נתכוון הכהן גדול, וסיים הרבי ר' בונם את דבריו הקדושים: אנחנו מאלו שהם בבחינת "הולכי דרכים", ואם יש לנו צער מהגשם השוטף אנו מתפללים שיפסק. והדברים מבוארים כפי שכבר נתבאר בשם ה"קדושת לוי".

"ויעקב הלך לדרכו" בבחינת "הולכי דרכים"

נחזור לדברי ה"יטב לב" (שם) שמוסיף לפרש לפי האמור בדרך נפלא מה שאמר עשו ליעקב (בראשית לג-יב): "ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך". כי מקרא מלא דיבר הכתוב (שם לג-יב): "ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים". נתכוון הכתוב ללמדנו בזה, כי יעקב אבינו לא היה בבחינת "עוברי דרכים" אלא בבחינת "הולכי דרכים", וזהו דקדוק לשון הכתוב "ויעקב הלך לדרכו", שהיה בבחינת "הולכי דרכים", "ויפגעו בו מלאכי אלקים", הם ניצוצי הקדושה שבדרך שפגשו בו כדי שיתקנם.

אמר רב יוסף מאי אהניא ליה צלותא דכהן גדול לגבי רבי חנינא בן דוסא, דתנן היה מתפלל תפלה קצרה בבית החיצון, מאי מצלי... יהי רצון מלפניך ה' אלקינו, שתהא השנה הזו גשומה... ואל יכנס לפניך תפלת עוברי דרכים". ופירש רש"י: "מאי אהניא ליה צלותא דכהן גדול, כשהיה מתפלל תפלה קצרה ביום הכפורים, שהיה אומר אל יכנס לפניך תפלת עוברי דרכים [שמתפללים שיעצרו הגשמים], דרבי חנינא מבטל ליה לצלותיה דכהן גדול, שאף על פי כן שמע הקב"ה תפלתו ופסיק מיטרא".

וצריך ביאור איך באמת יתכן שרבי חנינא בן דוסא, היה מסוגל בקדושתו לבטל את תפלתו של הכהן הגדול, שהיה מתפלל ביום המקודש ביותר לישראל ביום הכיפורים בצאתו מקודש הקדשים "ואל יכנס לפניך תפלת עוברי דרכים" שמתפללים על עצירת הגשמים.

הכהן הגדול התפלל רק לבטל תפלתם של "עוברי דרכים" ולא של "הולכי דרכים"

מביא על כך ה"יטב לב" ביאור נפלא בשם הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע, והנה הדברים בלשון קדשו:

"ופירש הגאון הקדוש ז"ל מבארדיטשוב הטעם, כי יש שתי בחינות, א) נקרא עוברי דרכים, היינו שכל מטרת לבו רק לבוא ולהגיע למחוז חפצו, ובדרך הוא רץ אחר רץ עדי יבוא למקומו. ב) נקרא הולכי דרכים, היינו שיודע שבכל מקום מדרך כף רגלו ה' הכין מצעדיו, למען יתקן שם איזה ניצוץ הקדוש השייך לנשמתו וזה עיקר מהלכו, רק ששם לו השם יתברך סיבה למחוז חפצו, למען יסע דרך הילוכו בכל המקומות עד יגיע שמה.

ובזה פירשו [אור המאיר" פרשת צו ו"היכל הברכה" פרשת בראשית דף כז. בשם הבעש"ט זי"ע] (תהלים לז-כג) 'מה' מצעדי גבר כוננו', ואמנם האדם 'ודרכו יחפץ' לצורך עצמו והבן. והנה הכהן גדול התפלל שאל יכנסו תפלת 'עוברי דרכים', מי שהוא בבחינת עובר על הדרך, אבל רבי חנינא בן דוסא היה בבחינת 'הולכי דרכים', והוא בודאי צריך שלא יהיה בצער בדרך הילוכו, על כן פסקו הגשמים".

לפרש בזה כמין חומר פלאי פלאים הסיפור הנפלא
בגמרא (ברכות ג.):

"אמר רבי יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך
ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל,
בא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח עד שסיימתי
תפילתי, לאחר שסיימתי תפילתי אמר לי שלום עליך
רבי, ואמרתי לו שלום עליך רבי ומורי, ואמר לי בני
מפני מה נכנסת לחורבה זו, אמרתי לו להתפלל,
ואמר לי היה לך להתפלל בדרך, ואמרתי לו מתיירא
הייתי שמא יפסיקו בי עוברי דרכים, ואמר לי היה לך
להתפלל תפלה קצרה".

מדקדק ה"בן יהודע" מדוע שינה רבי יוסי את
דבריו, שאמר בתחילה כי פעם אחת היה "מהלך בדרך",
ואילו בסוף דבריו אמר לאלהיו הנביא שהיה מתיירא
שמא יפסיקו בו "עוברי דרכים", ולא אמר בשניהם לשון
דומה, דהיינו שיאמר גם בתחילת דבריו שפעם אחת
היה "עובר בדרך", או שיאמר גם בסוף דבריו שהיה
מתיירא שיפסיקו בו "הולכי דרכים", ומיישב הענין על
פי מה שהביא ה"יטב לב" הנזכר בשם ה"קדושת לוי"
לחלק בין "הולכי דרכים" ובין "עוברי דרכים", ולפי זה
הוא מבאר בלשון קדשו:

"נמצא מדת הצדיקים, אפילו כשיצאים לדרך
בשביל עסק גשמי, הם מאמינים כי עסק זה היה סיבה
מאת ה', כדי שילכו בדרך זה, וילקטו משם ניצוצי
קדושה, ולכן אלו נקראים הולכי דרכים, אבל אותם שאין
להם אמונה זו, הם נקראים עוברי דרכים, ולכן רבי יוסי,
מאחר שהיה מסוג הולכי דרכים, נמצאת הליכתו בדרך
חשובה לדבר מצוה, ועל כן לא חש לניזקין המזדמנין
להיות מן החורבה, הן מצד מזיקין, הן מצד מפולת.

וזה שאמר פעם אחת הייתי מהלך בדרך, מהלך
דייקא, כלומר לא הייתי מסוג עוברי דרכים, אלא מסוג
מהלכי, שהייתי מאמין שהליכתי באותו הדרך, בשביל
בירור נצוצי קדושה, שנמצא אני עוסק במצוה, ולכן
נכנסתי לחורבה אחת ולא חששתי מן הנזיקין שלה,
שלוחי מצוה אינם ניזוקין.

לכן כאשר ראה עשו שיעקב הוא במדרגה זו ביקש
גם הוא לעשות כמוהו, לכן אמר ליעקב "נסעה ונלכה
ואלכה נגנודך", כלומר הבה "נלכה" יחד בדרך בבחינת
"הולכי דרכים". על כך השיב לו יעקב "יעבר נא אדוני
לפני עבדו", כי אתה בבחינת "עוברי דרכים" שרוצה
להגיע למחוז חפצו ואינו מתקן כלום בדרך, "ואני
אתנהלה לאטי" בבחינת "הולכי דרכים", "לרגל המלאכה
אשר לפני", ללקט ניצוצי קדושה בדרך, "עד אשר אבוא
אל אדוני שעיריה", כפירוש רש"י בבוא המשיח: "ועלו
מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו".

הנה כי כן אומר ה"יטב לב", זהו פירוש הפסוק
בפרשתנו: "אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו",
כפירוש רש"י: "שתהיו עמלים בתורה על מנת לשמור
ולקיים", והכוונה בזה שתהיו עמלים בתורה בדרכים,
שעל זה יוצדק לומר: "אם בחוקותי תלכו", דהיינו
שתהיו בבחינת "הולכי דרכים" ולא "עוברי דרכים".

מבטיח הכתוב כי אז: "ונתתי גשמיכם בעתם",
ומפרש רש"י: "בשעה שאין דרך בני אדם לצאת כגון
בלילי שבתות". היינו שיזכו להיות כרבי חנינא בן דוסא,
שיפסקו הגשמים בעת שהם נמצאים בדרך וירדו רק
בלילי שבתות, כי מאחר שהם בבחינת "הולכי דרכים"
שעוסקים בתורה בדרכים ומתקנים ניצוצי הקדושה,
נמצא שהכהן גדול לא נתכוון עליהם כלל בתפלתו
ו"ואל יכנס לפניך תפלת עוברי דרכים".

בדרך זו מפרש ה"יטב לב" גם כן מה שאמר דוד
המלך (תהלים קיט-א): "אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת
ה'". פירוש, "אשרי תמימי דרך", שמתקנים את הדרך
בעבודה תמימה, ומפרש ואומר "ההולכים בתורת ה'",
שבעת הליכתם בדרך הם עוסקים בתורת ה', שאז הם
בבחינת "הולכי דרכים" ולא בבחינת "עוברי דרכים"
שמטרתם היא רק להגיע למחוז חפצם.

הפחד הגדול של רבי יוסי:
"שמא יפסיקו בי עוברי דרכים"

מה נפלאים הם דברי ה"בן יהודע" להגה"ק בעל
"בן איש חי" זי"ע, שמביא את דברי ה"יטב לב" ומוסיף

כוחו הנפלא של רבי חנינא בן דוסא בהליכתו בדרך
לעצור את הגשמים בתפלתו עד שהגיע לביתו

פליאת רב יוסף איך ביטל רבי חנינא תפלתו של כהן גדול:
"ואל יכנס לפניך תפלת עוברי דרכים"

קדושת לוי והרבי ר' בונם: הכהן גדול התפלל רק על "עוברי דרכים",
שאינם עוסקים בתורה בדרך וכל משרתם היא רק להגיע למחוז חפצם

צדיקים שהם בגדר "הולכי דרכים" לתקן ניצוצי קדושה שבדרך,
להם ראוי שיעצרו הגשמים שלא להפריעם בעבודתם הקדושה

ובזה ניחא לתרץ עוד דקדוק
אחד, מה שאמר אחר כך מתיירא
אני שמא יפסקוני עוברי דרכים,
ולא אמר הולכי דרכים, כאשר
נקיט על עצמו תחלה הייתי
מהלך בדרך, ולא אמר הייתי
עובר בדרך, ובזה ניחא, כי אמר
אין אני מתיירא מן אותם שהם
כסוג מהלכי דרכים, כי אלו
הם צדיקים ותמימים, וכיון
שרואין אותי עומד ומתפלל לא
יפסקוני, כי אלו אין מקפידים
על איזה עכבה שיהיה להם
בדרך שצריכים להמתין לי, כי
אלו מאמינים כי מה' מצעדי

גבר כוננו, והכל נעשה בהשגחה פרטית מאת ה', אך
מתיירא אני מן אותם שהם עוברי דרכים שהם המונים,
ואין חוששים על אשר יפסקוני, גם אלו הם מממהרים
בהילוכם כדי להגיע למחוז חפצם יפה שעה אחת קודם,
ולכן יפסקוני כדי למהר במהלכם."

הפירוש של ה"אור החיים הקדוש": "אם בחוקותי תלכו", לעסוק בתורה בדרך

הבה נמשיך במסע הקודש למצוא את הברית
התיכון המקשר בין העמל בתורה לירידת הגשמים,
בהקדם ליישב הפליאה הגדולה על התנא הקדוש
רבי חנינא בן דוסא, שהתפלל לה' שיעצרו הגשמים
בהולכו בדרך באומרו "כל העולם כולו בנחת וחנינא
בצער", הלא מצינו שבגודל קדושתו פרש מכל עניני
עולם הזה, כמאמר הגמרא (ברכות יז:): "כל העולם
ניזונין בשביל חנינא בני וחנינא בני לו בקב חרובין
מערב שבת לערב שבת". אם כן מה ראה על ככה
להתפלל לה' שיעצור הגשמים, כי "כל העולם כולו
בנחת וחנינא בצער".

רחש לבי דבר טוב לבאר כוונתו הנשגבה של
רבי חנינא בן דוסא, על פי מה שכתב ה"אור החיים"
הקדוש בפירוש הראשון ממ"ב פירושיו לפרש הפסוק
"אם בחוקותי תלכו", שבא ללמדנו שצריך לעסוק
בתורה בהליכתו בדרך, ובלשון קדשו: "וטעם אומרו

לשון הליכה, לומר שצריך לעסוק בתורה אפילו
בהליכתו, על דרך אומרו (דברים ו-י) ובלכתך בדרך,
(משלי ה-יט) באהבתה תשגה תמיד."

והנה הטעם שצריך לעסוק בתורה גם בהליכתו
בדרך, מלבד הטעם הפשוט שצריך להיות דבוק בתורת
ה' בכל מקום ובכל זמן, כמו שכתוב (יהושע א-ח): "לא
ימוש ספר התורה הזה מפין והגית בו יומם ולילה", הרי
יש בזה ענין גדול מאד לברר ניצוצי קדושה המפוזרים
בכל הארץ, ועל ידי שאיש ישראל הולך בדרך ועוסק
בתורה, הרי הוא זוכה להעלות על ידי קדושת התורה
את כל ניצוצי קדושה שבדרך.

בא וראה מה שמצינו בענין זה דברים נפלאים
ב"פתח עינים" להגה"ק החיד"א על מאמר הגמרא (חגיגה
ה:): "רבי ורבי חייא הוו 'שקלי' ואולי באורחא", וצריך
ביאור מה היו נוטלים כשהלכו בדרך, ומבאר הענין
שלקחו ניצוצות הקדושים שבדרך, ובלשון קדשו:

"אפשר דידוע דבכל הדרך שהולכים הצדיקים הם
מבררים ניצוצות הקדושה שנפלו בחטא אדם הראשון
במקום ההוא... ואגב הודיענו בש"ס דרך נסתר דרבי
ורבי חייא נכח ה' דרכם בלכתם ילכו ומבררים ניצוצות
הקדושה, וזהו שאמר הו' שקלי ניצוצות הקדושה
המתייחסים אליהם ואולי".

וגורם להוציא הצמחים, מי נתן הצמחים היוצאים מן העפר, הלא הם ניצוצי הקדושה אשר מעורבים תוך הקליפה ויוצאים לחוץ.

והנה ענין הבירור הוא, כי יורד אור עליון מהקדושה שלמעלה במטר, ואז הניצוצות של קדושה אשר בעמקי הקליפות עולים לקראת אור היורד, ומתדבקין ועולין ומתבררין. והנה המטר הוא אור עליון היורד מלמעלה שהם מיין דוכרין, וכנגדו עולים אלו המיין נוקבין שהם הניצוצות הנ"ל.

וזהו (ירושלמי תענית פ"א ה"ג) אין לך טיפה היורדת מלמעלה שאין כמה טיפים עולים מלמטה, משום שניצוצות אלו שהם מן הקדושה, והם אסורים בכבלי ברזל בעמקי הקליפות, הם מתאווים וחושקים לעלות אל מקורם, ואין לאל ידם עד שיהא להם סיוע מהעליונים, ואז עולים בחשק גדול טפיים נגד טיפה אחת.

ולהיות כי כל טובותינו תלויים בזה הבירור, כי כשיושלם יבוא משיח צדקנו, והבירור תלוי במטר, לכן לא נזכר עונש גדול בתורה כמו מניעת מטר, ובשכר היותר גדול כתיב (דברים יא-יד) ונתתי מטר ארצכם, משום שבמטר תלוי ביאת המשיח. וזה סוד גדול יום גשמים כקיבוץ גלויות, וקשה מה שייך זה לזה, אלא קיבוץ גלויות עצמה הוא קיבוץ כל ניצוצין הללו שהם בגלות, ולכן גדול יום הגשמים כי הוא קיבוץ גלויות עצמו.

הצמחים באדמה הם בבחינת "אין חבוש מתיר עצמו"

ביאור דבריו הקדושים הוא, על פי הידוע כי על ידי שחטא אדם הראשון באכילת עץ הדעת טוב ורע, גרם שיתערבו טוב ורע בכל הבריאה דהיינו שנתערבו הניצוצות הקדושים עם הקליפות, ועבודת האדם בעולם הזה היא לברר את הטוב מן הרע ולהעלות את

ביאור מאמר פלא: "גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה" כי תכלית עסק התורה היא להעלות ניצוצי קדושה

רבינו האריז"ל: הגשם הוא אור גדול שיורד מלמעלה, לסייע לניצוצי הקדושה של הצמחים לצאת מן העפר

אור החיים הקדוש: "אם בחוקותי תלכו, וטעם אומרו לשון הליכה, לומר שצריך לעסוק בתורה אפילו בהליכתו על דרך אומרו ובלכתך בדרך"

חיד"א ביאור הגמרא: "רבי ורבי חייא הוו שקלי ואזלי באורחא", שהיו נוטלים ניצוצות הקדושים שבדרך להעלותם על ידי עסקם בתורה

הגשם הוא אור עליון המסייע לבירור ניצוצי קדושה

בדרך זו במסילה נעלה לבאר דברי חכמים וחידותם שהושוו בין ירידת הגשמים למתן תורה באומרם: "גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה". על פי יסוד נפלא בענין ירידת הגשמים שגילה לנו רבינו האריז"ל ב"לקוטי תורה" על הפסוק (תהלים פד-ז): "עוברי בעמק הבכא", הביאו הגה"ק החיד"א זצ"ל ב"דבש לפי" (מערכת ט סימן ה), ובתוך דבריו הקדושים הוא מבאר גם כן הטעם שהקב"ה מבטיח השכר על עסק התורה וקיום המצוות ירידת הגשמים.

כדי לבאר כל זה מקדים האריז"ל לבאר מאמר פלא בענין ירידת הגשמים בגמרא (תענית ח:): "אמר רבי יוחנן גדול יום הגשמים כיום קיבוץ גלויות, שנאמר (תהלים קכ-ד) שובה ה' את שביטנו כאפיקים בנגב, ואין אפיקים אלא מטר, שנאמר (שם יח-טז) ויראו אפיקי מים". ומבאר האריז"ל הקשר בין ירידת הגשמים לקיבוץ גלויות בלשון קדשו:

"כיון שחטא אדם הראשון נשאר מעורבים הטוב ורע ונפלו ניצוצי הקדושה בקליפה, וכל מעשה המצוות וגם המיתה הכל הוא לצורך הבירורים הללו, ואחר שיושלם כל הבירור יבא משיח. וזהו ענין המטר היורד מלמעלה

גלויות", כי היות שהגשמים הם אור גדול הורד מלמעלה, כדי לסייע לניצוצי קדושה שהם הצמחים לצאת מתוך עפר הקליפות, נמצא כי יום הגשמים הוא כיום קיבוץ גלויות שהוא קיבוץ ניצוצי הקדושה שבכל הגלויות.

הטעם שתיקנו "מוריד הגשם" בברכת תחיית המתים

קעבדא קמיה מאריה יש להוסיף תבלין לבאר על פי דברי האריז"ל הטעם שתיקנו חכמינו ז"ל אנשי כנסת הגדולה בתפלת שמונה עשרה, להזכיר "מוריד הגשם" בברכת "מחיה המתים", ומקור הדבר במשנה (ברכות לג.): "מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים". שנינו על כך בגמרא (שם): "מאי טעמא, אמר רב יוסף, מתוך ששקולה כתחיית המתים, לפיכך קבעוה בתחיית המתים". וצריך להבין מה ענין ירידת גשמים לתחיית המתים.

יש לומר בהקדם לבאר נוסח הברכה בלשון הווה: "מחיה מתים ברחמים רבים", וכן סיום הברכה: "מחיה המתים", ולכאורה קשה למה אמר בלשון הווה ולא בלשון עתיד. אך לפי האמור יש לפרש הכוונה בזה, כי באמת בכל יום מחיה הקב"ה מתים רבים, שהם ניצוצי הקדושה שהיו שקועים בתוך הקליפות בבחינת מתים, כמאמרם (ברכות יח:): "רשעים בחייהן קרויים מתים". נמצא כי כל עוד שניצוצי הקדושה שקועים בתוך הקליפות הרי הם בבחינת מתים, וכאשר הקב"ה מוציאם משם הרי זה בבחינת תחיית המתים, ועל כך תיקנו לברך בלשון הווה: "מחיה המתים".

מעתה יומתק להבין הטעם שתיקנו חכמינו ז"ל להזכיר גבורות גשמים בברכת תחיית המתים, כפי שאמר רב יוסף בלשון קדשו "מתוך ששקולה כתחיית המתים, לפיכך קבעוה בתחיית המתים". שהרי לפי המבואר מדברי האריז"ל ענין ירידת הגשמים הוא שהקב"ה משפיע אור של מעלה המתלבש בתוך הגשמים, כדי לסייע לניצוצי קדושה שהם הצמחים הנמצאים במעמקי האדמה להוציאם מאפלה לאורה, והרי זה ממש בבחינת תחיית המתים שהיא יציאת ניצוצי הקדושה מתוך הקליפות הנמשלות למתים.

הניצוצות הקדושים מתוך הקליפות. אמנם לניצוצי הקדושה עצמם בהיותם שבויים בתוך הקליפות, קשה להם להשתחרר מתוך הקליפה בלא סיוע מלמעלה, והרי זה בבחינת (ברכות ה:): "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים".

וזהו שרמז החכם מכל אדם (קהלת ד-א): "ושבתי אני ואראה את כל העשוקים אשר נעשים תחת השמש והנה דמעת העשוקים ואין להם מנחם". הכוונה בזה על ניצוצי הקדושה העשוקים בתוך הקליפות, אשר מורידים כנחל דמעה שיזכו להשתחרר מיד שוביהם ולחזור אל הקדושה, לכן הם צריכים לסיוע מלמעלה להוציאם מעמק הבכא, כמשל האדם הטובע בים שהוא צריך סיוע מאדם העומד למעלה שיושיט לו יד ויסייע לו לצאת מן המים.

ובכן מגלה לנו האריז"ל, כי בתוך עפר האדמה ישנן הקליפות של הנפש הקדמוני שקיללו הקב"ה (בראשית ג-ד): "ועפר תאכל כל ימי חייך". וכן כתוב (ישעיה סה-כה): "ונחש עפר לחמו". ואילו הצמחים היוצאים מן האדמה וראויים לאכילה, הם בבחינת ניצוצי קדושה המשתוקקים לצמוח ולצאת משביים בתוך עפר האדמה. אמנם היות שאין בכוחם לצאת מהקליפות בלי סיוע מלמעלה, לכן מוריד הקב"ה גשם שהוא אור עליון המתלבש בטיפות הגשמים, כדי לסייע לניצוצי הקדושה שהם הצמחים לצאת ממעמקי האדמה.

והנה ידוע שתכלית ירידת ישראל בגלויות היא כדי לקבץ ניצוצי קדושה המפוזרים בכל העולם ולהעלותם לשורשם בקודש, כמו שאמרו חז"ל (פסחים פז:): "לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים". וביאר האריז"ל ב"שער הפסוקים" (פרשת שמות ד"ה ויקם מלך חדש) שהכוונה בזה על ניצוצי הקדושה, שהם בבחינת גרים הטמונים בתוך הקליפות ויצאו משם, ועל כך גלו ישראל בין האומות כדי שיתוספו עליהם גרים, שהם ניצוצי הקדושה המעורבים בתוך הקליפות בגלויות.

הנה כי כן זהו שמבאר האריז"ל כוונתו העמוקה של רבי יוחנן באומרו "גדול יום הגשמים כיום קיבוץ

העבודה של ההליכה בדרכים היא לברר ניצוצי הקדושה הנתונים במאסר, אם כן ניצוצי קדושה אלו צריכים סיוע מלמעלה, ואיך תתקבל תפלת עוברי דרכים על הפסקת הגשמים, שהם אור גדול שיורד מלמעלה כדי לסייע לבירור ניצוצי הקדושה שבדרך.

אולם מדברי ה"קדושת לוי" והרבי ר' בונם זי"ע למדנו יסוד גדול, כי תפלתו של הכהן הגדול "ואל יכנס לפניך תפלת עוברי דרכים", לא היתה אלא על "עוברי דרכים" שאינם מכוונים לתקן כלום בדרך, אבל על "הולכי דרכים" כרבי חנינא בן דוסא, שעוסקים בתורה בהליכתם בדרך כדי להעלות ניצוצות הקדושים, בודאי ראוי שיעצרו הגשמים כשהם נמצאים בדרך, כדי שיוכלו להעלות ניצוצי קדושה על ידי עסק התורה.

הנה כי כן מבואר היטב הטעם שהתפלל רבי חנינא בן דוסא לה', שיעצרו הגשמים בהולכו בדרך באומרו "כל העולם כולו בנחת וחנינא בצער", כי לצדיקים כאלו שעוסקים בתורה בהליכתם בדרך, בודאי ראוי שיעצרו הגשמים כל זמן שהם בדרך, שהרי הם עצמם עושים את פעולת הגשמים בלכתם בדרך ועוסקים בה תורה, שאור התורה יש בכוחו להעלות ניצוצי הקדושה הנמצאים בדרך, שעל כך נאמר "אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה'".

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו להבין מה שכתוב "אם בחוקותי תלכו", ופירש רש"י שתהיו עמלים בתורה, והכוונה בזה כמו שכתב ה"אור החיים" הקדוש, שכל אחד מישראל צריך להיות בבחינת "הולכי דרכים", שגם בעת הליכתו בדרך יעסוק בתורה, כדי לתקן ולהעלות ניצוצי הקדושה הנמצאים על אם הדרך על ידי עסק התורה, לכן מבטיח הקב"ה להם "ונתתי גשמיכם בעתם", בלילי שבתות בשעה שאין הולכים בדרך, כדי שלא לצערם בירידת הגשמים כשהם הולכים בדרך, מאחר שהם מתקנים את ניצוצי הקדושה בעסק התורה שהוא מועיל יותר מירידת הגשמים.

וזהו שאנו אומרים בברכה זו: "ומקיים אמונתו לישני עפר", ופירש בסידור האריז"ל, שהכוונה בזה על ניצוצי הקדושה השקועים בתוך הקליפות שהם בבחינת "ישני עפר", ולפי המבואר שייך ענין זה להזכרת "מוריד הגשם", כי על ידי הגשם מסייע הקב"ה "לישני עפר" שהם ניצוצי הקדושה להקיץ ולצמוח מן העפר.

ענין תפלת הכהן גדול ביום הכיפורים

על פי דברי האריז"ל יומתק להבין ביתר שאת, מה ראו חז"ל על ככה ותיקנו לכהן הגדול להתפלל ביום הכיפורים שהוא יום קדוש ורוחני, שלא תכנס תפלת עוברי דרכים שמתפללים על הפסקת הגשמים, כי כבר נתבאר בשם הבעש"ט הקדוש זי"ע פירוש הכתוב "מה מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ", שענין הליכת האדם בדרך הוא כדי שיעלה ניצוצי קדושה, שהקב"ה מסבב כל הסיבות סיבב שהאדם ילך דוקא בדרך זו, כי טמונים שם ניצוצי קדושה שדוקא על אדם זה מוטל להעלותם. וזהו שסיים הפסוק: "ודרכו יחפץ", כי מה שהאדם חפץ ללכת דוקא בדרך זו הוא מחמת שזאת היא "דרכו", הקשורה לשורש נשמתו לברר ניצוצים אלו.

בא וראה מה שכתב הרה"ק מהרי"א מקמארנא זי"ע בספר "נוצר חסד" (פרק א משנה י):

"שאל דודי הצדיק מו"ה משה [מסאמבור זי"ע] את [אחיו] מורי דודי רבינו צבי הקדוש [מזידיטשוב זי"ע], שהוא הולך לפעמים לאיזה עסק לכפר, ואחר כך כשבא לביתו ועומד להתפלל מנחה, כמעט שהוא בטל ממציאות מגודל האור והתלהבות האש, וחשד עצמו שהוא טועה כדרך הצדיק. והשיב לו רבינו: אחי, אל יקשה לך, כי הנשמות והניצוצין שיש בכל עשבי השדה ובעסק שעסקת מתדבקין בך, והן הם המלהיבין אותך".

לכן דוקא ביום הקדוש שהוא יום של תיקון העוונות, התפלל הכהן גדול שלא תתקבל תפלת עוברי דרכים שמתפללים על הפסקת הגשמים, כי היות שתכלית